

МІКУЛЬОНОК І. О., д.т.н., проф.
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

ПЕДАГОГ, УЧЕНИЙ, ОРГАНІЗАТОР, АБО СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЯ

Наведено основні етапи життєвого шляху багаторічного завідувача кафедри машин та апаратів хімічних і нафтопереробних виробництв Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», доктора технічних наук, професора Лукача Юрія Юхимовича (1926–2014). Показано заслуги Ю.Ю. Лукача у становленні й розвитку наукової школи процесів та обладнання перероблення полімерів, його внесок у створення ефективних зразків полімерного машинобудування: валкового, черв'ячного, змішувального, а також багатьох технологічних ліній на їх основі.

Ключові слова: вища школа, викладацький склад, Київський політехнічний інститут, хімічна технологія, процеси та обладнання, перероблення полімерів, Лукач Юрій Юхимович.

© Мікульонок І. О., 2014.

Київська політехніка відома в країні і світі багатьма науковими школами, серед яких помітне місце займають започатковані на факультеті хімічного машинобудування (з 1999 року – інженерно-хімічний факультет) школи процесів та апаратів хімічних виробництв, а також процесів та обладнання перероблення полімерів, пластмас і гумових сумішей. Величезний внесок у становлення й розвиток цих наукових шкіл зробив учасник Великої Вітчизняної війни, доктор технічних наук, заслужений професор Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», професор кафедри машин та апаратів хімічних і нафтопереробних виробництв, завідувач цієї кафедри впродовж 1973–1999 років Юрій Юхимович Лукач.

...Життя Юрія Юхимовича – це ціла епоха: жорсткі тридцять років, страшні роки Великої Вітчизняної війни, важкі повоснні роки відбудови та наступні непрості роки становлення могутньої держави.

Народився Ю.Ю. Лукач 11 вересня 1926 року в селі Хвостовці Немирівського району Вінницької області в родині службовців. Це були часи, коли здібних фахівців «кидали» в найвідповідальніші місця неосяжної країни. Серед таких фахівців був і Юхим Сергійович – батько Ю.Ю. Лукача, тому не дивна географія проживання сім'ї Лукачів: з 1933 року Вінниця, з 1935 – Саратов, з 1938 – Київ, а з 1941 – славетна своїми зброярськими традиціями Тула, директором одного з оборонних заводів якої було призначено батька Ю.Ю. Лукача.

Після закінчення 1943 року середньої школи Юрій Лукач став студентом Московського авіаційного інституту. Після визволення Києва сім'я повернулася до Києва, а сам Юрій перевівся до Київського політехнічного інституту (КПІ), який закінчив 1948 року – в 50-у річницю заснування КПІ, отримавши кваліфікацію інженера-механіка.

Розподілено молодого фахівця було до Науково-дослідного інституту Мінавтотрансу УРСР, в якому на посаді старшого інженера Ю.Ю. Лукач пропрацював два роки – до вступу 1950 року до аспірантури на кафедру машин та апаратів хімічних виробництв КПІ, по закінченні якої він захистив кандидатську дисертацію на тему «Дослідження тепловіддачі під час кипіння бінарних сумішей» і почав працювати асистентом у Київському технологічному інституті силікатів. У зв'язку з приєднанням 1954 року цього інституту до КПІ подальше життя Ю.Ю. Лукача протягом шести десятиріч нерозривно пов'язане з Київським політехнічним інститутом.

Асистент, старший викладач, виконувач обов'язки доцента, доцент, заступник декана факультету хімічного машинобудування, декан вечірнього факультету... і неперервна наукова робота в молодій, але перспективній галузі переробки полімерів. Через два роки після захисту 1971 року докторської дисертації на тему «Дослідження неізотермічних процесів переробки термопластів», Ю.Ю. Лукач отримав вчене звання професора й очолив кафедру машин та апаратів хімічних виробництв, завідувачем якої був протягом двадцяти семи років. Тривалий час він був заступником голови методичної ради КПІ, членом науково-методичного Комітету Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР з хімічної технології, Ради Національної академії наук УРСР з проблем теплотехнології, Науково-технічного комітету Державного комітету з науки і техніки СРСР, головою спеціалізованої Вченої ради із захисту докторських дисертацій (у підготовці наукових кадрів вищої кваліфікації – докторів і кандидатів наук – Юрій Юхимович брав активну участь майже півстоліття – з 1958 року), а з 1975 року – головним науковим консультантом флагману хімічного машинобудування СРСР – Київського виробничого об'єднання «Більшовик». Під керівництвом Ю.Ю. Лукача захищено 35 докторських і кандидатських дисертацій, а також підготовлено понад дві тисячі висококваліфікованих інженерів-механіків.

У наукових суперечках Юрій Юхимович умів перемагати, на зачіпаючи самолюбство переможених, і вмів програвати, не втрачаючи гідності й поваги. Мудрість і врівноваженість були невід'ємними рисами його характеру. При цьому Ю.Ю. Лукача відрізняла надзвичайно висока культура спілкування зі студентами і викладачами, керівництвом і підлеглими. Крім того, на відміну від багатьох керівників, він тонко відчував і цінував гумор.

Ю.Ю. Лукач є автором і співавтором понад 300 друкованих праць, у тому числі двотомних підручника й навчального посібника, одинадцяти монографій і більше сотні авторських свідоцтв і патентів на винаходи й

корисні моделі, у тому числі й охоронних документів провідних країн світу, а також двічі лауреат премії КПП на кращий підручник, навчальний посібник і монографію.

Підготовлені ним монографії «Червячные машины для переработки пластических масс и резиновых смесей» (1965), «Валковые машины для переработки пластмасс и резиновых смесей» (1967) і «Смесительные машины для пластмасс и резиновых смесей» (1972) протягом десятиліть залишаються настільними книгами дослідників, проєктувальників, винахідників і студентів (рис. 1).

Юрій Юхимович стояв біля витоків широкого впровадження комп'ютеризації в навчальний процес (дві з перших трьох у КПП ЕОМ «МИР-2» були введені в дію саме на кафедрі машин та апаратів хімічних виробництв). За час завідування Ю.Ю. Лукача обсяг наукової тематики збільшився на порядок, що дало змогу збільшити кількість лабораторних робіт (натурних, а не віртуальних) у декілька разів. Однією з основних вимог Юрія Юхимовича було впровадження результатів наукових досліджень у навчальний процес – у вигляді самостійних спецдисциплін та їх окремих розділів. Кожний викладач – від асистента до професора – розробляв методичні рекомендації із застосування обчислювальної техніки в навчальному процесі (у вигляді алгоритмів розрахунку певного виду технологічного й допоміжного обладнання). І саме тому кафедра завжди пишалася тим, що навчальний процес йшов пліч-о-пліч з результатами найрізноманітніших актуальних наукових досліджень.

Недарма саме на кафедрі, очолюваній Юрієм Юхимовичем, яка однією з перших в інституті отримала почесне звання «зразкової», було запроваджено експеримент з роботи виїзних державних екзаменаційних комісій із захистом дійсно реальних дипломних проєктів безпосередньо на виробництві. Автор цих рядків був свідком таких захистів на київському Науково-виробничому об'єднанні «Більшовик», коли вчорашні студенти, а тоді конструктори СКБполімермаш – Спеціального конструкторського бюро полімерного машинобудування – захищали свої власні розробки, які виготовлялися за їхніми кресленнями і на їхніх очах безпосередньо в заводських цехах об'єднання. При цьому графічна частина дипломного проєкту була представлена на «синьках», оскільки «білки» зберігалися в архіві СКБ.

Завдяки тісній роботі Ю.Ю. Лукача з Мінхімпромом, Мінхіммашем, Мінпробудматеріалів УРСР та СРСР (з точки зору забезпечення належного фінансування) 1978 року факультет хімічного машинобудування отримав новий навчальний корпус № 19. Наполеглива й сумлінна робота Юрія Юхимовича – Відмінника освіти СРСР – неодноразова відзначалася на державному й відомчому рівнях.

Під керівництвом і за особистої участі Ю.Ю. Лукача в тісному співробітництві з головним у колишньому СРСР у галузі полімерного машинобудування науково-виробничим об'єднанням «Більшовик» та Українським науково-дослідним інститутом по розробці машин і устаткування для переробки пластичних мас, гуми і штучної шкіри (УкрНДІпластмаш) спроектовані й виготовлені численні зразки високо-ефективного обладнання для перероблення пластмас і гумових сумішей: вальці й каландри, пласто- й гумозмішувачі, екструдери (одно- і двочерв'ячні, дискові, комбіновані, каскадні), форматори й вулканізатори, форматори-вулканізатори й девулканізатори, черв'ячні преси та видувні агрегати, а також численні технологічні лінії – вальцьово-каландрові, екструзійні, трубні, кабельні, з виготовлення плоских (у тому числі й надтонких – завтовшки до 2 мкм) і рукавних одно- й багатощарових плівкових й листових матеріалів, гранулювання пластмас та утилізації гумо- й полімервмісних відходів. Багато одиниць цього обладнання, маючи вже чималій «вік», продовжує успішно експлуатуватися не лише у всіх куточках колишнього Радянського Союзу, але і в багатьох країнах світу. Новаторські технічні розробки Ю.Ю. Лукача й сьогодні використовуються багатьма розробниками обладнання для перероблення пластмас і гум. Основний напрям наукових інтересів Юрія Юхимовича Лукача – неізотермічні процеси й обладнання перероблення матеріалів з використанням високомолекулярних сполук, а також наукові засади проєктування обладнання для перероблення пластмас і гумових сумішей – підхопили його учні, серед яких доктори технічних наук, професори А.Д. Петухов, Л.Б. Радченко та І.О. Мікульонюк.

Саме Ю.Ю. Лукач був головою комісії з написання першого за часів незалежної України Статуту КПП і саме з його ініціативи в університеті були запроваджені почесні звання Заслужений професор КПП, Заслужений викладач КПП, Заслужений науковець КПП та Заслужений працівник КПП.

Багато з тих, хто спілкувався і продовжує спілкуватися з Юрієм Юхимовичем, завжди пам'ятають його слова: «Інженер – це витвір мистецтва, а мистецтво не може бути масовим», а також «Професору має бути соромно читати лекції лише за наявним в існуючій навчальній літературі матеріалом». І саме життя сьогодні засвідчує правильність цих слів, адже підготовка кваліфікованого Інженера потребує надзусиль як з боку самого студента, так і з боку професорсько-викладацького складу.

Виключна порядність, чесність і справедливість у стосунках зі студентами, колегами й керівництвом дозволяло Юрію Юхимовичу до останнього подиху відкрито дивитися в очі всім, з ким йому довелося спілкуватися протягом майже шістдесяти років його науково-педагогічної діяльності, з яких півстоліття він пропрацював на посадах декана факультету і завідувача кафедри. Чого варте лише те, що наприкінці 1950-х студенти-вечірники, багатьом з яких під час навчання (у тому числі фронтвикам) минуло й 40, і 50 і навіть 60 років, декана вечірнього факультету Ю.Ю. Лукача, який тільки-но перетнув тридцятирічний рубіж, поза очі поважно називали «Батя»...

Юрій Юхимович був одним з найкращих викладачів й чудовим лектором. Для багатьох поколінь студентів-хіммашівців він залишився зразком викладача. Студенти його не лише поважали й цінували, а й навіть боготворили. І це незважаючи на його надзвичайну вимогливість. І недарма на неофіційних засіданнях кафедри одним з його перших тостів був «За наших годовальників!», адже він як ніхто інший

прекрасно розумів, що у викладача доти є робота, поки існують студенти.

Коли через важку хворобу Ю.Ю. Лукач виявився прив'язаним до дому, він неодноразово зізнався авторові цих рядків, що постійно нудьгує за інститутом (рідний для нього КПІ він так і не навчився називати університетом) і спілкуванням зі своїми студентами – з тими, кому він присвятив майже все своє життя. І часто при цьому з гіркотою в голосі додавав: «Трагедія полягає не в тому, що старієш тілом, а в тому, що душею залишаєшся молодим»...

Я глибоко переконаний, що Юрія Юхимовича Лукача, серце якого перестало битися 13 червня 2014 року, завжди пам'ятатимуть його численні учні й колеги як Ученого, Педагога, Інтелігента, Людину, а його книжками, що стали класичними для галузі переробки пластмас і гумових сумішей, користуватиметься ще не одне покоління фахівців і студентів.